

Trickle-Down Globalisation versus Supralocal Collective Space

Notes on the Shopping Malls of Manado, Indonesia

In early 2001, in the slipstream of decentralisation and devolution policies, the sleepy provincial city of Manado in East Indonesia witnessed the sudden arrival of its first shopping malls: modernity, at last! Nothing hindered the instant import, reminiscent of earlier land reclamations for malls in Singapore and Hong Kong, of the pure, typical Jakartan shopping mall. The shopping malls of Manado indeed seem to have landed on the 80-ha landfill of the Boulevard Commercial Project (BCP).

Such shopping malls instantly generate a duality – new land versus old city – and act as the mirror of development. All elements are thus in place to claim that these malls are

The location of the Megamall and the Mantos Mall in the BCP area (Cynthia Susilo, Manado, Indonesia) / De situering van de Megamall en de Mantos Mall op het BCP-terrein (Cynthia Susilo, Manado, Indonesië)

Trickle-down globalisering versus superlokale collectieve ruimte

Notities bij de winkel- centra van Manado, Indonesië

Begin 2001 werden er in het slaperige Oost-Indonesische provinciestedje Manado, in het kielzog van een aantal decentralisatie- en devaluatiestrategieën, voor het eerst winkelcentra geopend: daar was eindelijk de moderniteit! Niets stond de onmiddellijke invoering van het typische Jakartaanse winkelcentrum in de weg. Het deed denken aan eerdere terreinsaneringen voor winkelcentra die in Singapore en Hongkong hadden plaatsgevonden. En inderdaad, de winkelcentra van Manado kwamen terecht op de stortplaats van 80 ha van het Boulevard Commercial Project (BCP).

Dergelijke winkelcentra genereren onmiddellijk een tweedeling – nieuw land/oude stad

an inescapable result of the trickle-down paradigm in urbanism (whatever happens in the metropolis sooner or later trickles down into the secondary cities) and embark on the both conventional and stereotypical jeremiad against global capitalism, which is said to destabilise the structure and tissue of local urban societies and privatise public space and initiatives.

Everything is in place to conclude without further delay: these artefacts of global capitalism are destabilising the truly urban society. Theories of loss, of public space, of authenticity, of basically all the features of an imagined democratic, human-scale, harmonious city of the past (which never existed), all can be used for this type of preconceived analysis. This paper demonstrates the opposite, based on a post-realisation occupation study with participatory observation (from 2009 to 2011) at the first two shopping malls of the seven upcoming BCP malls.

The Megamall and the Mantos Mall are the backbone of the BCP area and grant it the vibrancy that steals public presence away from Manado's previous city centre. Visually, their quality is less spectacular than the Jakartan malls. For the Manadonese, however, these shopping malls are, without doubt, the most spectacular and modern built achievements of Manado. The BCP's strategic location within walking distance of the old centre; the malls' giant volume, brightly

– en manifesteerden zich als spiegel van ontwikkeling. Alle elementen waren aanwezig om deze winkelcentra te rationaliseren als het onontkoombare resultaat van het trickle-down paradigma in de stedenbouw: wat er ook gebeurt in de metropool, vroeg of laat sijpelt het door naar de secundaire steden. Bijna even onontkoombaar leek de zowel conventionele als stereotypische jeremiade tegen het mondiale kapitalisme dat de structuur en het weefsel van plaatselijke stedelijke gemeenschappen destabiliseert, en de openbare ruimte en initiatieven privatiseert.

Niets weerhoudt ons ervan zonder verder oponthoud te concluderen dat deze artefacten van het mondiale kapitalisme de waarachtig burgerlijke samenleving destabiliseren. Denk hierbij aan de vele theorieën over verlies, over openbare ruimte, over authenticiteit, over min of meer alle kenmerken van de historische, ideale, democratische, harmonieuze stad op menselijke schaal die nooit heeft bestaan, die stuk voor stuk goed aansluiten bij dergelijke vooringenomen analyses. Dit artikel toont het tegenovergestelde, op basis van een onderzoek naar het gebruik van de gebouwen, door middel van participatieve observatie (2009 tot 2011) van de eerste twee van zeven toekomstige BCP-winkelcentra.

De Megamall en de Mantos Mall vormen de ruggengraat van het BCP-gebied en verlenen het een levendigheid die het publiek wegtrekt uit het voormalige stadscentrum van Manado. Hoewel de visuele kwaliteit van deze centra minder spectaculair is dan die van de Jakartaanse winkelcentra, beschouwt de Manadonese bevolking ze zonder meer als de meest spectaculaire en moderne architectonische realisaties in heel Manado. De strategische locatie van het BCP op loopafstand van het oude stadscentrum, het enorme formaat van het winkelcentrum, de helder gekleurde gevel en het regelbare comfort intern introduceren inderdaad een gloednieuw soort ruimte in Manado.

De Megamall werd in 2004 gebouwd op 36.000 m² van het BCP-terrein. Qua vormgeving leek het op de typische Jakartaanse winkelcentra uit de jaren 1990, dus het belooft nooit een gesofisticeerd gebouw te zijn. Maar via massale lokale en internationale advertenciacampagnes werd wel een beeld geschetst van een 'nieuwe wereld' die afweek van de Manadonese wereld van alledag. Het tweede winkelcentrum, de Mantos Mall, ging open in 2006. Net zoals evenbeeld van de Las Vegas popstijl, is het interieur van de Mantos Mall vormgegeven als een simulacrum van een stereotypische westerse stad, met een plein met cafés. Het concept van de Mantos Mall werd verrassend genoeg rechtstreeks overgenomen van de Jakartaanse

coloured façades and controllable indoor comfort, together introduce a brand new space to Manado.

The Megamall was built on 36,000 m² of the BCP area in 2004. Adopting the typical design of the 1990s-era Jakartan malls, the Megamall never promised a sophisticated building. However, its massive local and national advertisements did construct a 'new world', different from the common world of Manado. The second mall, the Mantos Mall, opened in 2006. Adopting the Las Vegas pop-style image, the Mantos Mall's interior is a simulacrum of a stereotypical Western town square with street cafés. Surprisingly, the concept of the Mantos Mall was directly taken from the Citos Mall, Jakarta's latest trendsetter of the time. The two new malls instantly became a prominent meeting place in the city.

Indonesian shopping malls have, as malls everywhere, been associated with a middle-to-upper-class lifestyle. However, the BCP shopping malls face a big challenge in gaining capital returns due to Manado's insignificant numbers of middle-to-upper-class citizens. Consequently, the BCP malls were forced to abandon conventional marketing strategies that only target the middle-to-upper classes in order to attract customers from all socio-economic strata.¹ The BCP malls sell fewer imported brands than usual; prices of commodities and food are equal to those of local retailers and traditional markets. Soon, more than

Citos Mall, indertijd toonaangevend in Jakarta. De twee nieuwe winkelcentra werden onmiddellijk een prominente ontmoetingsplaats in de stad.

Net als elders worden winkelcentra in Indonesië geassocieerd met de levensstijl van de midden- en hogere klassen. Maar omdat er in Manado niet zoveel mensen met een middelhoog of hoog inkomen zijn, werden de winkelcentra van het BCP in termen van kapitaalomsat geconfronteerd met een grote uitdaging. Als gevolg daarvan waren ze, of ze dat nu wensten of niet, genoodzaakt af te wijken van conventionele, uitsluitend op de midden- en hogere inkomens gerichte marketingstrategieën om alle sociaal-economische lagen van de bevolking te kunnen aanspreken.¹ De winkelcentra van de BCP verkopen minder geïmporteerde merken dan gemiddeld en de prijzen van producten en voedingsmiddelen in de centra liggen op hetzelfde niveau als bij lokale winkels en traditionele markten erbuiten. In ruim een derde van de commerciële ruimten werd al snel een restaurant, voedselkraam of café gevestigd, die er nu de overhand beginnen te krijgen.

Omdat de openbare pleinen in Manado nog steeds de strenge sfeer van koloniale en militaire autoriteit ademen, is het niet verwonderlijk dat de lokale bevolking spontaan op zoek gaat naar alternatieve collectieve ruimten die beter voorzien in hun behoefte. Het BCP voorziet kennelijk in een flexibeler

one third of the commercial spots became restaurants, food stalls or cafés, and they started to dominate the scenery.

It is not surprising that, as the severe atmosphere of Manado's public squares still resonates colonial and military authority, the locals spontaneously seek alternative collective spaces that fit their aspiration of 'being in public space'. The BCP apparently offers a more flexible and responsive space: 113 of the 150 respondents from various neighbourhoods, including the poor ones, selected the BCP malls as their favourite 'recreational' destination.

Sharing space is a daily practice of the locals whose life predominantly takes place in *kampungs*; the BCP malls soon started to reproduce the everyday communal and social practices of the locals. The practices that take place in the BCP deviate from the hollow consumerist *flaneuring* that is so often depicted in mall environments. They indeed cater to extended and communal gathering, but also become the backdrop and the centre of local traditional events, various groups' manifestations and celebrations.

On weekdays, both shopping malls function as 'regular' daily destinations to break away from repetitive everyday responsibilities. Diverse visitors, still in their working or school uniforms, or in everyday casual clothes, crowd the malls from lunchtime until the evenings. Weekends, on the other hand, offer extraordinary possibilities for visitors, including those from nearby areas, to 'experience modernity' in the malls.² They adjust their fashion and behaviour to fit the malls' 'modern' lifestyle by dressing up more glamorously than on weekdays. The interior of the malls works perfectly, staging both individual and communal window performances.

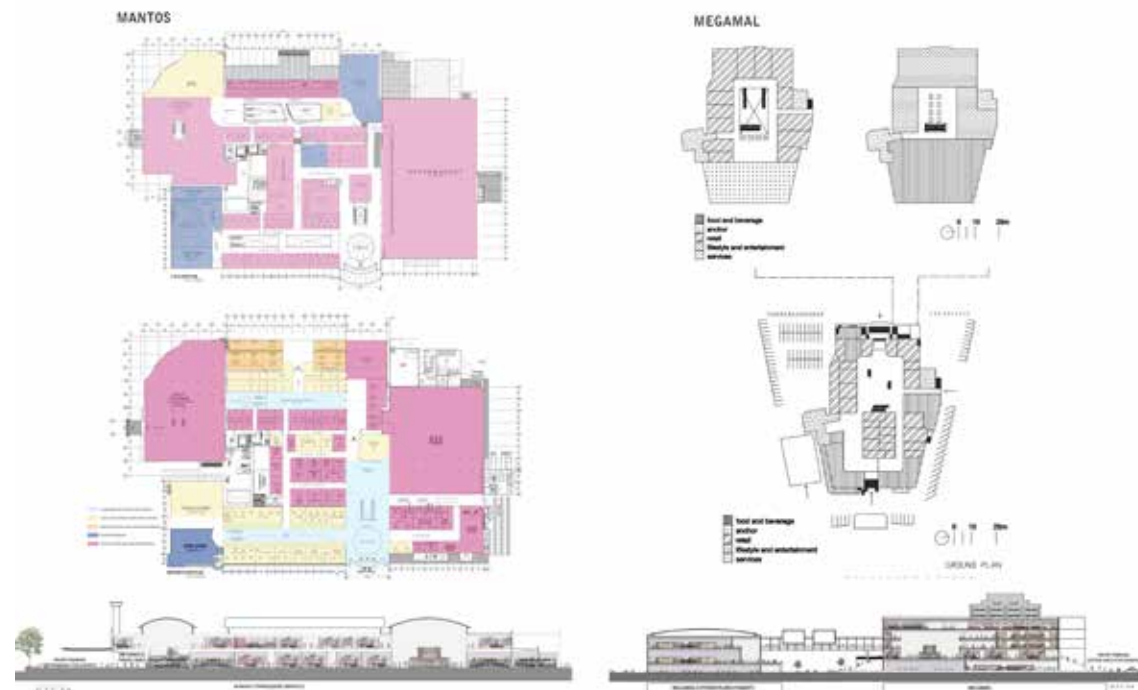
Nevertheless, the visitors also practice local conduct. As, for example, the self-employed, middle-aged men who occupy the BCP malls' café spots for hours on end to refashion their personal business image in front of their clients. Several local communities such as the *Kampong Islam* community, the *Wenang's* (ex-) fishing community and several groups of the *Minahasan*³ family clan also frequently take over the Megamall's food court for community gatherings, sometimes without prior reservation,⁴ showing that the groups interpret the space as if it naturally belongs to them. The best example is the local practice of the *rumah kopi*, who hold their community gathering in the *Bambu Café* in the *Mantos Mall* every Wednesday evening. A group of middle-aged men occupies the café for a political discussion and bargaining activities for hours, without prior reservation and only a few of them order drinks.

en ontvankelijkere ruimte. Daarom kozen 113 van de 150 respondenten uit verschillende wijken, inclusief de armere, de winkelcentra van het BCP als hun favoriete bestemming voor een dagje uit.

Voor lokale bewoners van wie het leven zich voornamelijk in een *kampong* afspeelt, is het delen van ruimte een dagelijkse praktijk. De BCP-winkelcentra begonnen grote delen van de dagelijkse gemeenschappelijke en sociale praktijken van de lokale bevolking na te bootsen. De praktijken die in de BCP plaatsvinden, wijken af van het holle, consumptivistische geslenter dat je in winkelcentra zo vaak ziet. Ze komen werkelijk tegemoet aan de behoefte om uitgebreid gemeenschappelijk bijeen te komen, maar vormen ook de achtergrond voor, en het centrum van, lokale traditionele evenementen en de manifestaties en vieringen van verschillende groepen.

Op doordeweekse dagen fungeren beide winkelcentra als een 'gewone' dagelijkse bestemming die de repetitieve dagelijkse beslommeringen onderbreekt; vanaf lunchtijd tot 's avonds zitten ze volgepakt met uiteenlopende bezoekers, nog in hun werkkleding of schooluniform, of in hun dagelijkse kledij. Het weekend vormt echter een bijzonder moment waarop ook bezoekers uit de onmiddellijke omgeving er de moderniteit komen ervaren.² Door zich chiquer uit te dossen dan doordeweeks, passen zij hun kleding en gedrag aan in overeenstemming met de 'moderne' levensstijl van de winkelcentra. Het interieur van de winkelcentra werkt perfect als een toneel voor zowel individuele als gezamenlijke optredens.

Toch vertonen de bezoekers ook plaatsgebonden gedrag. Sommige ondernemers, mannen van middelbare leeftijd, zitten bijvoorbeeld urenlang in de cafés van de BCP-winkelcentra hun persoonlijke bedrijfsimago op te krikken, in het zicht van hun klanten. Ook verscheidene plaatselijke gemeenschappen, zoals de *Kampong Islam*-gemeenschap, de *Wenang*-gemeenschap van (voormalige) vissers en verscheidene groepen van de *Minahasan* nemen regelmatig de terrassen van de Megamall in beslag met hun bijeenkomsten.³ Soms reserveren ze hun tafel niet van tevoren, wat wil zeggen dat de groepen de ruimte interpreteren als ruimte die hen vanzelfsprekend toebehoort.⁴ Het beste voorbeeld is dat van de lokale gewoonte van de *Rumah Kopi*-gemeenschap om elke woensdagavond te verzamelen in het *Bambu Café* in de *Mantos Mall*. Een groep middelbare mannen neemt het café, zonder van tevoren te reserveren, urenlang in beslag om er over politiek te discussiëren en te onderhandelen, en slechts een enkeling bestelt een drankje. Het *Bambu Café* heeft hierdoor minder ruimte voor winstgevendere klanten.

The maps and the sections of the Megamall and the Mantos Mall (Cynthia Susilo, Manado, Indonesia) / De kaarten en de doorsneden van de Megamall en de Mantos Mall (Cynthia Susilo, Manado, Indonesië)

Consequently, the Bambu Café suffers a loss of available space for profitable customers.

The BCP malls' atria act as flexible central areas where events can be held and large audiences mingle, supported by the wide open, more or less undecorated spaces. The tight competition between the malls and the escalating social pressure to maintain public sympathy towards the malls also motivate, or is it oblige, the BCP malls to incorporate non-threatening local aspects by allowing their atria to be used for external activities.

Since non-marketing events organised by external parties take place more frequently, the malls' atria have gradually come to resemble town squares rather than spaces of consumerism. The large capacity of the BCP malls attracts local politicians, the government and the local communities to use the malls for conducting (political) campaigns and social activities such as public counsels, blood donation drives and free vaccinations.⁵ The annual school competition of Manado even takes place there.⁶ As was shown in 2012, when academic presentations and seminars were held in the atria, the influx of students drastically transformed the malls' commercial atmosphere into that of a school.

Like all malls, the BCP is a speculative operation. In Manado, less-experienced local developers took the lead. They seriously overestimated the local market potential, which inevitably resulted in a mismatch with the

De atria van de BCP-winkelcentra zijn grote open ruimten met minder ornamenten, die fungeren als flexibele, centrale plaatsen waar verschillende evenementen, diverse inrichtingen en grote groepen toeschouwers elkaar afwisselen. De genadeloze concurrentie tussen de winkelcentra en de toenemende maatschappelijke druk om de sympathie van het volk voor de winkelcentra in stand te houden, motiveren (of is het verplichten?) de BCP-winkelcentra ook tot het opnemen van niet-bedreigende, lokale attributen in hun winkelcentrum door hun atria open te stellen voor externe activiteiten.

Sinds de niet-commerciële, door externe partijen georganiseerde evenementen vaker in de atria plaatsvinden, zijn de winkelcentra gaandeweg meer op een gemeentehuis gaan lijken dan op een ruimte gericht op consumptie. De grote capaciteit van de BCP-winkelcentra om publiek te trekken verleidt lokale politici, overheden en lokale gemeenschappen ertoe de winkelcentra te gebruiken voor verschillende (politieke) campagnes en sociale activiteiten zoals openbare vergaderingen, bloeddonatie en kosteloze inentingscampagnes.⁵ Zelfs Manado's jaarlijkse scholenwedstrijd wordt hier gehouden.⁶ Wanneer er in de atria academische presentaties en seminars worden gehouden, zoals in 2012 het geval was, wordt de commerciële sfeer van de winkelcentra drastisch getransformeerd naar die van een school door de toegestroomde studenten.

actual consumption capacity of the local market. Only 24 ha of the BCP's total landfill area have been built on up till now. The constructed malls are seriously oversized. It is actually this overcapacity, of the covered courtyards for instance, that generates the possibility of other activities, that allows people to set up deviant practices. Instead of malls, the incomplete building sites in and around the BCP have turned, on the rebound, into *terrains vagues*, vacant spaces. Various group of locals take the meaning of vacancy literally: as an invitation to take over. Ultimately, physical space is an open signifier: its meaning can always be changed. Each mall contributes to this by adding public activities to this vacant space by extending the malls' events out of doors. Musical groups, acrobatic motorcycle riders and many others frequently have shows here, generating an alternation between staged events and spontaneous social practices of all scales and kinds.

The escalating local communities' claims on these outdoor spaces – whether gently requested or simply by exercising practices – strengthens the de facto functioning of the BCP's vacant sites as real public space. Gradually, almost all of the city's major official public events, including the 2009 World Ocean Conference (WOC), the city's Christmas and New Year celebrations, the official Idul Fitri celebration and the celebration of Manado's anniversary, have moved from the

De BCP-winkelcentra zijn, net als alle winkelcentra, speculatieve ondernemingen. In Manado namen minder ervaren lokale ontwikkelaars het voortouw. Zij hebben het potentieel van de lokale markt ernstig overschat, wat onvermijdelijk resulteerde in een wanverhouding met de feitelijke consumptieve capaciteit van de lokale markt. Tot nu toe is er van het totale BCP-stortplaatsterrein nog maar 24 ha bebouwd. De gebouwde winkelcentra op hun beurt zijn veel te groot. Het is eigenlijk de overmaatshouding van onder meer de overdekte binnenplaatsen, die kansen biedt om er andere activiteiten te organiseren en die mensen in staat stellen er afwijkende praktijken te laten plaatsvinden. In plaats van in winkelcentra veranderden de incomplete bouwlocaties in en rondom het BCP nu in *terrains vagues*: lege ruimten. Uiteenlopende groepen lokale bewoners vatten dat 'leeg' heel letterlijk op, als ware het een uitnodiging tot ingebruikname. Fysieke ruimte is tenslotte een open betekenaar; er kan altijd weer nieuwe betekenis aan worden gegeven. Elk winkelcentrum draagt hier ook weer aan bij door de openbare activiteiten van het winkelcentrum deels te laten plaatsvinden in deze lege buitenruimten. Er treden dus regelmatig muziekgroepen, acrobatische motorrijders, enzovoort op, zodat er afwisselend geësceneerde evenementen en spontane maatschappelijke gebeurtenissen in alle soorten en maten plaatsvinden.

In their daily casual dress, people regularly visit the BCP shopping malls every day (Magali, Manado, Indonesia) / Mensen gaan in hun gewone kleren naar de BCP-winkelcentra (Magali, Manado, Indonesië)

The PAN, a political party, invited several Muslim groups to the Megamall to attend an event that was a mix of both electoral campaign and religious gathering (Manadopost, Manado, Indonesia) / De PAN, een politieke partij, nodigde een aantal islamitische groepen uit om in de Megamall een bijeenkomst bij te wonen, die het midden houdt tussen een verkiezingscampagne en een religieuze bijeenkomst (Manadopost, Manado, Indonesië)

The yearly school competition takes place in the atria of Mantos Mall (Cynthia Susilo, Manado, Indonesia) / De jaarlijkse scholenwedstrijd vindt plaats in de atria van de Mantos Mall (Cynthia Susilo, Manado, Indonesië)

city's mayoral square, Tikala Square, to the BCP area, which has partially taken over the role of the city's original municipal square.⁷ The official activities alternate with all the spontaneous activities and daily practices that articulate the space with the vibrancy that characterises so many Indonesian cities, albeit in an unexpected way.

Nevertheless, these mall sites remain contested spaces. This contestation, however, is not so much about the global capitalistic conspiracy that is sucking the blood out of the community, causing it to implode and be replaced by capitalistic restructurings. It is more about the traditional competition between church and mosque activities (hence the announcements of processions on the BCP malls' website), the city (official parades are also on the site), and political rallies (it only makes sense to organise them if they'll be seen, hence in the BCP area above all other areas). In short, all of the existing traditional forces are present and more prominent than ever before in this strange new decor that amplifies their effect. As the new central space of Manado, the BCP is inevitably the theatre where all groups must manifest themselves, claiming their right to the city, their right to be part of the city.

The BCP shows how the reproduction of an alien artefact can generate an interaction with the local world through reciprocal correspondence and co-influence. The case

De lokale gemeenschappen leggen in toenemende mate beslag op deze ruimten – of ze het nu eerst vriendelijk gevraagd hebben of er gewoon iets zijn gaan doen – en dat bekrachtigt het feitelijke functioneren van het braakliggende BCP-terrein als echte publieke ruimte. Geleidelijk aan zijn bijna alle belangrijke officiële openbare evenementen van de stad, zoals de World Ocean Conference (WOC) van 2009, de gemeentelijke Kerst- en Nieuwjaarsviering, de officiële viering van Idul Fitri en de viering van de verjaardag van Manado verplaatst van het plein bij het stadhuis, het Tikalaplein, naar het BCP-terrein, dat zo gedeeltelijk de functie van het oorspronkelijke stadsplein overneemt.⁷ De officiële activiteiten worden afgewisseld met allerlei spontane activiteiten en dagelijkse bezigheden die de ruimte articuleren met een levendigheid die zo kenmerkend is voor veel Indonesische steden, hoewel dat hier op onverwachte manieren gebeurt.

Maar toch blijven deze winkelcentrumlocaties betwiste ruimten. De strijd gaat echter niet zozeer over de mondiale kapitalistische samenleving die het bloed uit de gemeenschap zuigt, die daardoor implodeert en wordt verdrongen door kapitalistische herstructurering. Het is eerder de traditionele wedijver tussen de activiteiten van de kerk en die van de moskee (vandaar dat processies staan aangekondigd op de website van de BCP-winkelcentra), die van de stad (daarom staan officiële parades op de website), politieke bijeenkomsten (het is alleen

of the BCP also demonstrates how a local context and ordinary local people who do not have decision-making power have the ability to develop new ways of rebalancing the unequal provision of (public) space caused by the domination of profit-oriented development. The BCP has become a machinery that, while offering a new and inviting scene, intensifies and assembles the local, its representations, manifestations and demonstrations, and this in a proportion and at an intensity never before seen. Everything and everyone recognises themselves in this brand new showcase of modernity. Surprisingly, they do not do so to become instantly modern. On the contrary, they reproduce their ordinary habits and daily practices. The BCP has become the focal point of a supralocal urban culture. It is a scene that makes the ordinary larger than itself. Perhaps that is because it is the first time that Manado has had such a large amount of proto-public space, so much secondary space, so many margins. Some would argue: so much ambivalence.

1
Susilo, interview with the General Manager of the Mantos Mall. Manado, 3-5 September 2010.

2
Based on a questionnaire taken by 217 respondents from various occupations, living areas and ethnicities in September 2010.

3
The Minahasan are the major native ethnic group of the Manadonese population.

4
Achmad Kuncoro, Design Manager of the Mantos Mall. Manado, 1 September 2010.

5
Mirna Tambayong, Communications Officer of the Department of Public Health. Manado, April 2011.

6
Based on observations from March to May 2012.

7
Since 2009, 13 official public events per year have been organised. Eight of them took place mainly in the BCP area (recorded by the Municipality of Manado).

zinnig die te organiseren als ze worden opgemerkt en daarom worden ze vooral op het terrein van het BCP gehouden). Kortom, alle bestaande traditionele krachten zijn prominenter dan ooit te voren aanwezig in dit vreemde, nieuwe, effectversterkende decor. Als de nieuwe centrale ruimte van Manado is het BCP-terrein onontkoombaar het theater waarin alle groepen zich bijna noodzakelijkerwijs manifesteren om daarmee aanspraak te maken op hun recht op de stad, om deel uit te maken van de stad.

Het BCP laat zien hoe de reproductie van een vreemd artefact interactie genereert met de lokale wereld door onderlinge overeenkomsten en wederzijdse beïnvloeding. Het voorbeeld van het BCP toont ook aan hoe in een lokale context de gewone lokale bevolking, die geen beslissingsbevoegdheid heeft, in staat is nieuwe manieren te ontwikkelen om de ongelijke verdeling van (publieke) ruimte, die wordt veroorzaakt door de dominantie van op winst gerichte ontwikkeling, in evenwicht te brengen. Het BCP is een systeem geworden dat enerzijds een nieuwe, uitnodigende omgeving biedt en anderzijds het lokale – en de representaties, manifestaties en demonstraties van het lokale – in een voorheen ongekende mate intensificeert en assembleert. Alles en iedereen herkent zich in dit gloednieuwe toppunt van moderniteit. Verrassend genoeg worden de mensen daardoor niet meteen modern. Integendeel, zij kopiëren hun reguliere gewoonten en dagelijkse praktijken. Het BCP wordt het brandpunt van een superlokale stedelijke cultuur. Het is een achtergrond die het gewone boven zichzelf uittilt. Misschien is dat wel zo omdat de Manadonezen voor het eerst kunnen beschikken over zoveel proto-openbare ruimte, over zoveel secundaire ruimte, over zoveel marge. Je zou kunnen zeggen: over zoveel ambivalentie.

Vertaling: InOtherWords, Maria van Tol

1
Susilo, interview met de algemeen directeur van de Mantos Mall. Manado, 3-5 september 2010.

2
Op basis van een enquête, afgenomen in september 2010 bij 217 respondenten met verschillende beroepen en woonplaatsen en van verschillende etniciteit.

3
De Minahasan vormen de grootste inheemse etnische groep onder de Manadonese bevolking.

4
Achmad Kuncoro, directeur vormgeving van de Mantos Mall. Manado, 1 september 2010.

5
Mirna Tambayong, communicatiemanager bij de dienst Gezondheid. Manado, april 2011.

6
Gebaseerd op observaties, gedaan tussen maart en mei 2012.

7
Sinds 2009 worden er jaarlijks 13 officiële openbare evenementen georganiseerd. Acht hiervan vonden vooral plaats op het BCP-terrein (geregistreerd door de gemeente Manado).

The city's official New Year's event has taken place in the BCP area since 2012 (Pemda Kota Manado, Manado, Indonesia) / Het officiële Nieuwjaarsevenement van de stad vindt sinds 2012 plaats op het BCP-terrein (Pemda Kota Manado, Manado, Indonesië)